

21. Yüzyılda Barış ve Güvenliğin Tesisinde NATO'nun Rolü*

Nato's Role in Maintaining Peace and Security in 21st Century

Sertif DEMİR**

Öz

Makalenin amacı NATO'nun, 21. yüzyılda barış ve güvenliğin tesisinde nasıl bir rol oynayacağını incelenmesidir. Yeni bir küresel siyasi düzenin oluşmakta olduğu 21. yüzyılda NATO önce varlığını sürdürmek ve farklılaşan tehdit ve risklerle mücadele etmek zorunda olacaktır. NATO'nun; bu amaçla, küreselleşmiş kolektif güvenlik örgütüne dönüşerek, genişleme ve ortaklık politikaları uygulayamaya devam ederek, askeri güç ve kapasitesini artırarak, kuvvet ve karargâh yapısını etkinleştirerek, istikrarı bozabilecek öğeleri zayıflatarak ve gerektiğinde krizlere müdahale ederek, 21. yüzyılda barış ve güvenliğe katkı sağlamaya devam etmesi beklenmektedir. Ancak bunun sağlanabilmesi için içsel ve dışsal dinamiklerden oluşan çeşitli zorluklarla da baş etmek zorundadır.

Anahtar Kelimeler: NATO, 21. yüzyıl, küresel güvenlik, tehdit, caydırma

Abstract

The aim of article is to analyze what kind of role NATO will play at maintaining the peace and security in the 21st century. NATO will have to survive and contend with the differentiated risks and threats in the 21st century; in where a new global political order is structured. To this end, NATO is expected to keep contributing the peace and security in the 21st century by; being transformed into the globalized collective security organization, continuing to implement the expansion and partnership policies, increasing its military power and capacity, enabling forces and headquarters structure; weakening or eliminating the elements that can disrupt the stability, and responding crisis as required. However, in order to do so, NATO has to cope with internal and external dynamics consisting of various challenges.

Keywords: NATO, 21st century, global security, threats, deterrence.

Giriş

Barış ve güvenlik gereksinimi insanlığın varoluşundan beri toplumların hayatlarında önemli bir olgu olarak yer almaktadır. Devletlerin güvenlik gereksinimleri sağlandığı sürece barış ortamının sürdürülmesi mümkün olabilmıştır. Geçmişe baktığımızda barış ve güvenliğin tesisinde izlenen yolun, 19. yüzyılda ilk defa farklılaştığını ve çok uluslu konferanslar dizisi ile gerçekleştirilmeye

* Makalenin Geliş Tarihi: 21.06.2015 Kabul Tarihi: 10.05.2016

Bu makalenin bir bölümü 23 Aralık 2014 tarihinde İzmir Üniversitesi'nde düzenlenen "21. Yüzyılda Barış ve Güvenliğin Tesisini" adlı panelde "21. Yüzyılın Barış ve Güvenliğin Tesisinde NATO" başlığı ile sunulmuştur.

** Doç. Dr., İzmir Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü,
E-posta: sertif.demir@izmir.edu.tr

Gazi

Akademik
Bakış
235
Cilt 9 Sayı 18
Yaz 2016

çalışıldığını görmekteyiz. 1815 yılında gerçekleşen Viyana Kongresi bunun ilk örneğidir ve bundan sonra yaklaşık yüzyıl boyunca Avrupa’da “Avrupa uyumu” diye adlandırılan ve monarşik krallıkların/imparatorlukların egemenliklerini sürdürmelerine olanak sağlayan bir uzlaşi içinde barış ve güvenlik sağlanmaya çalışılmıştır.

20. yüzyılın ilk yarısı emperyal amaçlar, sömürgecilikten pay kapma, aşırı milliyetçilik gibi unsurların bileşimi sonucunda küresel güvenliği ortadan kaldıran iki dünya savaşının yaşanmasına neden olmuştur. İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra ortaya çıkan ideolojik bölünme ve bloklaşma barış ve güvenliğin hem tehdidi olmuş, hem de korunmasına ve tesisine bir anlamda yardımcı olmuştur. Çünkü karşılıklı kutuplaşma ve bloklaşmada dengenin bozulmasının her iki tarafa yarardan çok zarar getirme riski, Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliği’ni dikkatli olmaya zorlamıştır. Örneğin 1962 yılındaki Küba Krizi’nde olduğu gibi, her iki blok lideri olası bir nükleer savaşın kendi güvenliklerini daha da zora sokacağını düşündükleri için son anda uzlaşmışlardır. 20. yüzyılda küresel güvenlik ve barış sağlanmasında nükleer silahların varlığı ciddi katkı sağlamıştır.

20. yüzyılın özellikle ikinci yarısından itibaren barış ve güvenliğin tesisinde diğer önemli öge de uluslararası örgütlerin varlığıdır. Özellikle Birleşmiş Milletler ve daha sonra Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı ya da Örgütü kısaca AGİT bunların başında gelen güvenlik ağırlıklı örgütlerdir. Ancak bunların dışında blokların savunma paktları NATO ve Varşova Paktı, küresel barış ve güvenliğin tesisinde caydırıcı güçleri ile etkin olmuşlardır. 1949 yılında, Batı Avrupa’nın güvenliğini sağlamak amacı ile kurulan NATO; günümüzde küresel bir örgüt olmaya başlamıştır.

Soğuk Savaş’ın bitimi ile uluslararası ilişkiler ve devletlerin dış politikalarına ilişkin parametreler değişirken “risk, tehdit, güvenlik ve savunma” kavramları da yeniden şekillendirilmiştir. “stratejik savunma” yerine “stratejik güvenlik” kavramı öne çıkmıştır.¹ Soğuk Savaş koşullarına göre kurulmuş uluslararası örgütler de kendilerini yeniden tanımlama gereğini duymuşlardır. NATO da, ortaya çıkan gelişmeler karşısında bir yandan üye ülkelerin güvenliğini garanti etmek isterken, diğer yandan da kendisini yeni koşullara uyarlama çabası içine girmiştir.

Soğuk Savaş sonrası Batı’ya yönelik tehdidin kalkması, NATO’ya olan gereksinimi azaltması gerekirken, 1990’larda “bölgesel çatışmaların” BM, AGİT veya AB gibi kurumlar ile engellenememesi, NATO’ya olan ihtiyacı artırmıştır. Bu süreçte NATO’nun kendisini yenilemesi ve günün ihtiyaçlarına uygun olarak dönüştürmesi de etkinliğini artırmıştır. Bu gelişmeler, NATO’nun küresel bir güç olmasının da önünü açmıştır. Özellikle 2002 yılında terörle mücadeleyi

1 Konuya ilişkin ayrıntılı bilgi için Sertif Demir, “Stratejik Konseptler ve NATO’nun Dönüşümü”, Mehmet Seyfettin Erol, der., *Sıcak Barışın Soğuk Örgütü: Yeni NATO*, Barış, Ankara, 2012, 57-114.

Görüş

Akademik
Bakış

236

Cilt 9 Sayı 18
Yaz 2016

gündeme aldıktan sonra küresel niteliği artmıştır.² ABD'nin tek hegemon güç olarak algılandığı 1990 ve 2000'lerde, NATO güvenlik örgütü olarak önemli işlevler üstlenmiştir. NATO, Merkezî ve Doğu Avrupa'daki demokrasinin sağlamlaştırılmasında, Balkanlar'da insan haklarının korunmasında ve siyasi gelişim sağlamada belirgin bir işlev görmüştür.³ 11 Eylül saldırısı sonrasında özellikle Afganistan, Libya, Akdeniz ve deniz haydutluğuna karşı Aden Körfezi ve Somali açıklarında "out of area", yani alan dışı görevler icra etmeye başlamıştır. NATO aynı zamanda, enerji güvenliği, terörizmle mücadele, siber savunma ve haydutlukla mücadele gibi yeni görevler üstlenmiştir. Bu görevlerle beraber NATO, ortaklık programları vasıtasıyla örgütün üyesi olmayan, Avrasya, Kuzey Afrika ve Orta Doğu'daki devletlerin askeri kapasitelerinin güçlendirilmesine⁴ katkı yapmaktadır. Son olarak, NATO halen Afganistan'da muharip olmayan eğitim ve destek misyonu, Kosova'da barış gücü harekâtı Akdeniz'de gözlem harekâtı, Afrika'da Afrika Birliği'ni destekleyen barış gücü görevleri, Ukrayna'da hava keşif görevleri (Air Policing) ve Afrika Boynuzu'nda ise haydutlukla mücadele görevleri icra etmektedir.⁵ Kısaca, Soğuk Savaş'ın bitmesinde önemli rolü olan NATO'nun, 1990'lı ve 2000'li yıllarda küresel güvenliğin tesisinde önemli bir rol üstlendiği ve bunu çoğunlukla başardığı söylenebilir.

NATO'nun günümüze değin geçirmiş olduğu değişim ve dönüşümü kısaca izah ettikten makalenin konusu olan NATO'nun 21. yüzyıldaki rolü müteakip maddelerde incelenecektir. Bu amaçla önce 21. yüzyılın temel siyasi, askeri ve ekonomik dinamikleri analiz edilecek, daha sonra 21. yüzyıldaki barış ve güvenliği tesisindeki rolü tahlil edilecek ve son olarak NATO'nun bu yüzyılda karşılaştığı zorluklar ortaya konulacaktır.

21. Yüzyılda Nasıl Bir Dünya Olacak?

21. yüzyılın barış ve güvenliğinin tesisinde NATO'nun nasıl bir rol üstleneceği küresel ekonomik, siyasi, askeri, kültürel gelişmelerle doğrudan bağlantılıdır. Bu kapsamda NATO'yu etkileyebilecek potansiyel gelişme ve oluşumlar şöyle açıklanabilir:

Doğu Asya ve Pasifik ülkelerinin Batının küresel egemenliğine meydan okuyabilecek ekonomik güce kavuşmaları yeni döneme ait temel bir dinamiklerdir.⁶ Çin ve Hindistan ekonomik ve askeri bir güç olarak tarih sahnesinde yeni-

2 Henning Riecke, "Focused Engagement: NATO's Political Ambitions in a Changing Strategic Context?" *The Chicago Council on Global Affairs*, Conference Report and Expert Papers, March 28-30, 2012, s. 4.

3 W. Bruce Weinrod, "Back to the future for NATO", 21 April 2014, <http://www.washington-times.com/news/2014/apr/21/weinrod-back-to-the-future-for-nato/>, 1 Ocak 2015.

4 Weinrod, a.g.m., http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_52060.htm, 13 Kasım 2015.

5 "The Future of NATO, NATO Flexes Its Muscle Memory", 30 August 2014, <http://www.economist.com/news/international/21614166-russias-aggression-ukraine-has-made-natos-summit-wales-most-important>, 1 Ocak 2015.

6 Zbigniew Brzezinski, "An Agenda for NATO", *Foreign Affairs*, Sep/Oct 2009, LXXXVIII/5.

Gazi

Akademik
Bakış

237

Cilt 9 Sayı 18
Yaz 2016

den boy göstermişlerdir. Çin, Batı hegemonyasına tek başına değil, Rusya ve Orta Asya devletleriyle işbirliği yaparak karşı koymayı istemektedir.

Mevcut dönemde bölgesel güçlerin ağırlığının arttığı gözlemlenmektedir. BRIC diye adlandırılan Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin hem yeni ekonomik, hem de askeri güç merkezi olma yolunda ilerlemektedir. Güney Afrika ve BRIC üyesi devletlerinin liderlerinin Fortaleza/Brezilya'da 15 Temmuz 2014'te yaptığı altıncı BRICS Zirvesi'nde bir Kalkınma Bankasının kurulması ve bir kriz durumunda kullanılmak üzere 100 milyar dolarlık bir döviz rezervinin bu bankaya tahsis edilmesi kabul edilmiştir. Bu girişim IMF merkezli finans istemine karşı bir eylem olarak görülebilir.⁷

2010'lu yıllarda küresel dengelerde önemli değişimler yaşanmaya başlamıştır. Soğuk Savaş sonrası siyasi güç olarak önemsizleşen Rusya Federasyonu (RF)'nin; artan enerji fiyatları ve otokratik yönetim sonucunda yeniden canlanarak NATO'nun özellikle Kafkaslar bölgesindeki genişleme sürecine olumsuz etkide bulunmuştur. Rusya'nın Gürcistan'a yönelik Ağustos 2008'deki harekâtı bu açıdan önemli bir hamle olmuştur. Ayrıca "yakın çevre" (near abroad) olarak ifade ettiği eski Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB)'ni yeniden biçimlendirmeye başlamıştır. Ancak, 2013 yılının Kasım ayında başlayan Ukrayna Krizi'nde, Moskova'nın izlemiş olduğu politika, Batı'nın tepkisini çekmiş ve bu yüzden Rusya Batı'nın ekonomik yaptırımları ile yüz yüze kalmıştır. Petrol fiyatlarının 2014 sonbaharından başlayan sert düşüşü Rusya'nın kazançlarını önemli ölçüde törpülemesine rağmen, Rusya'nın Kırım'ı ilhak kararından geri adım atmaması, yeni küresel düzende, Soğuk Savaş tarzı karşılıklı gerginliğe dayalı politikaların süreceği anlamına gelmektedir. Hatta bazı yazarlarca Rusya'nın kaba kuvvet kullanımı politikası, yeni bir soğuk savaşa doğru bir adım olarak değerlendirilmektedir.⁸

Moskova'nın izlemekte olduğu yeni politikalar Batı'nın 1990 sonrası küresel üstünlüğüne bir meydan okumadır. Bu bağlamda, AKKA'ya ilişkin yükümlülüklerini 2007 yılı Aralık ayında dondurma, Gürcistan'a açıkça saldırı ve Güney Osetya ve Abhazya'ya bağımsızlıklarını ilan etmelerini sağlama ve bunları tanıyarak Gürcistan'ı bölme, yine Ukrayna'yı bölmek için ayrılmış Rus kökenlileri teşvik ve yardım sağlama ve Kırım'ı ilhakı, yeni Rus politikasının meydan okumaları olarak görülebilir. Rusya ayrıca, askeri doktrininde yaptığı son değişiklikle NATO'nun askeri birikimi ile ABD'nin "Anında Askeri Vuruş" silahları, Rusya'yı tehdit eden unsurlar olarak belirtilmiştir.⁹ Sonuç olarak, 21. yüzyılda RF, Batı ile işbirliğini değil rekabet ve mücadeleyi seçmiştir. Bu da

7 http://www.bbc.com/turkce/ekonomi/2014/07/140715_bric_imf, 13 Kasım 2015.

8 Mehmet Seyfettin Erol, "Ukrayna-Kırım Krizi" Ya Da "İkinci Yalta Süreci", *Karadeniz Araştırmaları*, Bahar 2014, No. 41, s. 2.

9 <http://www.gazetevatan.com/nato-ve-abd-artik-rusya-nin-dusmani-711225-dunya/>, 26 Aralık 2014

yeni yüzyılın önemli bir dinamiği olacaktır. Ve yeni dış politik tercih, aynı zamanda tarihte yeni bir kırılma noktası¹⁰ olarak görülmektedir.

Bununla beraber, ABD'nin küresel olarak dünyayı yönlendirme gücü ve kapasitesi eskisi kadar güçlü olmadığı değerlendirilmektedir. Afganistan ve Irak işgallerindeki ABD başarısızlığı göstermiştir ki, ABD'nin dünyayı şekillendirme gücü gerileme sürecindedir. Soru, ABD'nin bu gerileme sürecini geriye çevirip çevirmeyeceğidir. Ancak bazı düşünürler, ABD'nin gücünün azalmadığını, buna karşın diğerlerinin gücünün arttığını ifade etmektedirler.¹¹ Ancak hangi yaklaşım esas alınırsa alınsın, dünya yeniden şekillenmektedir. 1990 sonrası kurulan küresel dengeler 21. yüzyılın güvenlik gereksinimlerine cevap verememektedir.

Orta Doğu, Birinci Dünya Savaşı'nın bitiminden yaklaşık bir asır sonra yeniden şekillenmektedir. Bu şekillenme, Birinci Irak Harekâtı ile başlamış, İkinci Irak Harekâtı ile devam etmiştir. Irak'taki merkezî otoritenin kaybolması ile 1990 sonrası filizlenen radikal dinci gruplar, bu şekillenmenin merkezine yerleşmeye başlamıştır. "Arap Baharı" olarak adlandırılan ve bölgedeki diktatörlük ve hanedanlık rejimlerine karşı Kuzey Afrika'dan başlayan halk ayaklanması, bu şekillenmenin diğer dinamiği olmuştur. Arap Baharı, diktatörlük rejimlerinin yıkılmasını sağlamış, ancak Suudi Krallığı gibi hanedanlıkları ortadan kaldıramamıştır. Diğer yandan, söz konusu halk ayaklanması, demokrasi ve özgürlükler getireceğine, (Tunus hariç) daha radikal dinci yönetimleri ve dikta rejimlerini iktidara taşımıştır. Dolayısı ile Arap Baharı süreci bölgede demokrasi ve özgürlükler getireceğine, bölgenin daha da istikrarsızlaşması riskini taşımıştır. Bu kargaşanın bir parçası olan Suriye'deki gelişmeler ise, tüm dünyanın müdahil olduğu ve bölgenin şekillenmesinin bir aracı olmaya başlamıştır.

ABD'nin zayıflayan gücü Orta Doğu'daki şekillenmeyi kontrol edememektedir. Irak işgalindeki başarısızlığı ve merkezî bir otorite tam olarak tesis edilmeden bölgeden çekilmesi bunun bir işareti olarak görülmektedir. ABD'nin başarısızlığı ve Irak işgalindeki sadece askeri güce dayalı yanlış stratejisi, diğer faktörlerle birlikte, dinsel motifli radikalizmin bugün Irak ve Suriye topraklarında de facto devlet kurmasının uygun koşullarını yaratmıştır.

Ayrıca, Arap Baharı sürecinde de görüldüğü üzere, Türkiye, Suudi Arabistan ve İran gibi devletlerin bölgesel gücü artmıştır. Diğer yandan İsrail-Filistin sorununda ise Hizbullah ve Hamas gibi örgütlerin de devlet kadar güçlü bir konumda olduğu ortaya çıkmıştır. Özetle, Orta Doğu yaklaşık yüzyıllık bir

10 Anders Fogh Rasmussen, "Future NATO", 20 Jun. 2014, http://www.nato.int/cps/en/natolive/opinions_111132.htm, 1 Ocak 2015.

11 Zakaria, Fareed; "The Future of American Power, How America Can Survive, The Rise of the Rest", *Foreign Affairs*, May/June 2008.

süre sonunda siyasi, dinsel, etnik, askeri ve kültürel ve ekonomik faktörler bağlamında yeniden biçimlenmektedir. Ancak bu şekillenme NATO'yu ve onun bir üyesi olan Türkiye'yi etkileme potansiyeline sahiptir.

Diğer yandan, bölgesel ve küresel risk ve tehditler hem şekil değiştirmiş hem de yeni risk ve tehditler ortaya çıkmıştır. 1990'ların başında "belirsizlik" ve "istikrarsızlık" üstüne kurulmuş risk ve tehditlere ilişkin değerlendirmeler de farklılaşmıştır. NATO da değişen bu koşullar çerçevesinde yeni risk ve tehditlerin analizlerini yapmıştır. Bu bağlamda, NATO 2010 Stratejik Konsepti'nde; uluslararası toplumu yakından ilgilendiren asimetrik tehditler, terörizm, kitle imha silahlarının devlet dışı güçlerin eline geçme riski, giderek artan yasa dışı göç ve insan kaçakçılığı hareketleri, uyuşturucu kaçakçılığı, kıtlaşan su ve enerji kaynaklarının paylaşım ve kontrolü, enerji nakil yollarının ve açık denizlerde ulaşımın güvenliği, iklim ve çevre sorunları gibi karmaşık konular ittifakın ele aldığı konular olmuştur. Siber saldırı ve enerjinin bir yaptırım amacı ile kullanılması da tehdit unsuru olarak ele alınmaktadır. Ayrıca, başarısız devletler, sofistike konvansiyonel silahlar, gelişen modern teknolojinin yanlış kullanılması, yaşamsal kaynakların akışında bozulmalar ana risk unsurları olarak kabul edilmiştir.¹²

Tüm bu yeni tehditlerin özelliği çok yönlü ve karmaşık olmasıdır. Yani tehdit sadece askeri nitelikli değil, aynı zamanda terör, örgütlü insan, silah ve uyuşturucu kaçakçılığı, deniz haydutluğu, toplu imha silah teknolojilerine erişme gibi istikrar ve güvenliği tehdit eden olguları da içermektedir. Yeni tehdidin özelliği, "dinamik, kolaylıkla uyum sağlayan, teknolojik donanımlı, fırsatçı, acımasız ve yeniliklere açık olması, uluslararası sınırları tanımaması" şeklinde ifade edilebilir. Örneğin, Taliban üç ülkede, terör, eroin kaçakçılığı, organize suç eylemleri ile hibrid tehdiye örnek teşkil etmektedir. Tüm tehditleri içerecek şekilde ortaya çıkan yeni tür tehdit türü "hibrid tehdit"¹³ olarak tanımlanmaktadır. NATO artık tüm tehditleri içinde barındıran hibrid tehditle mücadele edecek yeteneğe kavuşmalıdır.

Diğer yandan 2014 yılında İngiltere'nin ev sahipliğinde düzenlenen NATO Zirve Toplantısında; Orta Doğu'da ortaya çıkan radikalizm ile Rusya'nın Kırım'ı ilhaki ve Ukrayna'daki Rus kökenli etnik Rusları kışkırtarak ülkede iç savaş çıkartma gayretleri ve hibrid savaş uygulamaları¹⁴, NATO'daki belirsizlik olgusuna dayalı tehdit anlayışını değiştirdiğini ortaya koymaktadır. Çünkü NATO artık Rusya ve Irak Şam İslam Devleti (İŞİD) (DAEŞ) unsurlarını bir tehdit olarak almaya

12 NATO Stratejik Konsepti 2010, http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_82705.htm, 23 Ocak 2014.

13 Louis DeAnda, "The 21st Century Hybrid Threat: Part Terrorist, Part Insurgent, Part Criminal", <http://www.defenceiq.com/air-land-and-sea-defence-services/articles/the-21st-century-hybrid-threat-part-terrorist-part/>, 3 Haziran 2015.

14 Mehmet Seyfettin Erol - Şafak Oğuz, "Hybrid Warfare Studies and Russia's Example in Crimea", *Gazi Akademik Bakış*, Cilt. 9, Sayı. 17, Kış 2015, s. 262-263.

Gazi

başlamıştır.¹⁵ Rusya'nın 1990'larda oluşan statükoyu bozma çabaları önemli bir tehdit unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu aynı zamanda yeni bir güç mücadelesi¹⁶ olarak görülmektedir.

İttifak açısından en önemli risk ve tehdit unsuru ise, terörist grubunun KİS'i (Kitle İmha Silahları) ele geçirmesi ve kullanmasıdır.¹⁷ Bunun ne kadar tehlikeli olabileceğini, Taliban militanlarının Aralık 2014'te Pakistan'ın kuzeyindeki bir okulu basarak 126 masum çocuğu öldürmesi olayından yola çıkarak anlayabiliriz. Böyle bir grubun bir nükleer silahı ele geçirmesi durumunda neler yapabileceğini bu korkunç katliamdan anlamak mümkündür.

Gelecekteki dünyanın nasıl olacağı konusunda farklı analizlere rastlamak mümkündür. Bu değerlendirmelere bakıldığında; sınırların olmadığı bir dünya mı, çatışma halindeki medeniyetler mi, bir demokrasiler dünyası mı, Çin yüzyılı mı, ulus devletlerin kapasite ve belirleyicilik niteliğinin iyice azaldığı ve uluslararası toplumun egemenliğindeki bir küresel yönetişimin mi¹⁸ hüküm sürdüğü bir dünya düzeni olacağı konusunda tespitler önemli olacaktır.

Ancak, tek bir olgunun öne çıktığı bir yapıdan ziyade bunların birleşiminden oluşan bir dünya düzeninin 21. yüzyılda egemen olacağı düşüncesi daha hâkimdir. Burada NATO'nun üyelerini korumadaki niyeti ve yükümlülüğü ön plana çıkmaktadır. Tehdidin niteliğinin yanı sıra, bu tehditlere maruz kalındığında, NATO'nun üyelerine kolektif güvenlik sağlayıp sağlamayacağı hususu önemlidir.

NATO'nun 21. Yüzyılda Barış ve Güvenliği Tesisindeki Rolünün İncelenmesi

Bu küresel düzende NATO'nun rolü ne olacaktır? 21. yüzyılın barış ve güvenliğinin tesisinde NATO nasıl bir rol üstlenecektir? Bu sorulara kısaca, küreselleşen dünyada ortaya çıkan risk ve tehditleri dengelemek gerektiğinde etkisiz hale getirmek amacı ile NATO öncelikle mevcut yapısını güçlendirecek ve caydırıcı gücünü koruyacak biçimde klasik yaklaşımını sürdürerek cevap verebilir. Ancak bu cevabın ayrıntılı analizine ihtiyaç olduğu açıktır.

NATO her şeyden önce Trans-Atlantik bağının temel unsurudur. Bu bağ ne kadar zayıflarsa zayıflasın, kültürel yakınlık, ortak tarih ve değerlere sahip olma gibi faktörler ile yeni çıkan güç merkezlerine karşı birbirlerine olan yardım gereksinimleri dolayısı ile Kuzey Amerika ve Batı Avrupa görünür gelecekte NATO'nun varlığını devam ettirme kararlılığını sürdüreceklerdir. Çünkü NATO

15 NATO Galler 2014 Zirve Bildirisi, http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm, 11 Kasım 2014.

16 Erol, 2014, a.g.m., s. 5.

17 Brzezinski, a.g.m.

18 Andrew Heywood, *Küresel Siyaset*, (Çevirenler: Nasuh Uslu ve Haluk Özdemir), Adres Yayınları, Ankara, Şubat 2013, s. 597-613.

Gazi

Akademik
Bakış

241

Cilt 9 Sayı 18
Yaz 2016

ABD için “uluslararası eylemin meşruiyet aracı”, Avrupa için ise “sert gücün bir aracı”¹⁹ olarak görülmektedir. NATO üyeleri yaklaşık 900 milyon nüfus ile dünyanın yaklaşık % 13’ne sahip olup, dünya üretiminin de % 45’ini üye devletler yapmaktadır.²⁰ NATO’nun bir anlamda aynı zamanda ekonomik güç unsuru olduğu görülmektedir.

NATO yeni yüzyılın güvenlik gereksinimlerine cevap verebilecek yeni bir stratejik konsepti 2010 yılı Lizbon Zirvesi’nde kabul etmiştir.²¹ Bu konsept 11 Eylül terör saldırıları ile başlayan, Afganistan harekâtı ile devam eden ve günümüze yansıyan küresel güvenlik ortamının sonucunda şekillenmiştir. Bu konsept önümüzdeki kısa ve orta dönemin gereksinimlerine cevap verecektir. NATO bu konsept ile küresel bir güvenlik örgütü haline gelmiştir.²² Ayrıca NATO krizlere müdahalenin bir aracı olmaya başlamıştır.²³ 2012 Washington ve 2014 Galler Zirvelerinde ise NATO’nun Stratejik konseptinin kabulünden sonra ortaya çıkan yeni tehditler (Rusya ve IŞİD gibi) ve güvenlik ihtiyaçları gözden geçirilmiştir.

Farklılaşan güvenlik ihtiyaçlarına ve yeni yüzyılın barış ve güvenliğine katkıda bulunmak amacı ile NATO küresel bir güç olmuştur.²⁴ NATO kolektif savunma örgütünden kolektif güvenlik örgütüne dönüşümü hedef almıştır. 1990’larda Avrupa’da yeni bir düzen kurmak için kendini yenileyen NATO, şimdi de kendini üyelerinin değerlerini ve çıkarlarını küresel boyutta koruyabilecek bir güvenlik aktörü olarak yenileme durumundadır.²⁵ Dolayısıyla NATO, gelecekte küresel güvenlik örgütü olma kimliği ile küresel istikrarın temininde önemli bir olgu olacaktır.

Bu dönüşüm sürecinde NATO’nun temel görevi olan “kolektif savunma”nın önemsizleşeceği algılanmamalıdır. Tehditlerin çok yönlü olması ve farklılaşması NATO’nun dönüşümünü zorunlu hale getirmektedir. NATO bu amaçla, son zirvede “NATO Hazırlık Eylem Planı”nı kabul etmiştir.²⁶ Bu planın NATO sınırları veya sınırlarının ötesinde NATO’yu etkileyebilen bölgelerdeki güvenlik gereksinimlerine karşılık olarak hazırlandığı ve “kolektif savunma”

-
- 19 James M. Goldgeier, *The Future of NATO*, *The Council on Foreign Relations* (CFR) Special Report No. 5, February 2010, s. 3.
- 20 Brzezinski, a.g.m.
- 21 NATO Stratejik Konsept 2010.
- 22 Jenny Clegg, “NATO’s Global Focus Following the Us Asian Pivot?”, <http://www.cnduk.org/information/briefings/no-to-nato-briefings/item/2052-natos-global-focus-following-the-us-asian-pivot>, 22 Ocak 2015.
- 23 Mehmet Seyfettin Erol-Şafak Oğuz, “NATO ve Kriz Yönetimi”, Mehmet Seyfettin Erol ve Ertan Efeğil, der., *Krizler ve Kriz Yönetimi*, Barış, Ankara, 2012, s. 359
- 24 Patrick Keller, “The Future of NATO: Between Overstretch and Irrelevance”, *American Foreign Policy Interests*, 29, 2007, s. 208.
- 25 Ron Asmus, “21. Yüzyılda NATO Ortaklıklarına bir bakış”, <http://www.nato.int/docu/review/2008/03/ART4/TR/index.htm>, 22 Ocak 2014
- 26 NATO Galler Zirvesi Bildirisi, Md. 5.

Görüş

Akademik
Bakış

242

Cilt 9 Sayı 18
Yaz 2016

görevini kuvvetlendirdiği açıkça belirtilmiştir.²⁷ Bu planın içinde NATO'nun doğu sınırlarında, dönüşümlü kuvvet bulundurulması da yer almaktadır. Bu, Rusya'nın artan tehdidini dengelemeye yönelik bir adımdır.

Yine artan çok yönlü tehditlere karşılık "NATO Müdahale Kuvveti" (NMK) –"NATO Response Force"(NRF) içinde bir kriz durumunda süratle intikal edebilen Çok Yüksek Hazırlıklı Müşterek Görev Kuvveti (ÇMGK)- Very High Readiness Joint Task Force (VJTF)'un kurulması son zirvede kabul edilmiştir.²⁸ Bunun kısmen Soğuk Savaş döneminin hazırlık ve caydırıcı gücü olan ve NATO'nun bayrak gösterimini yapmakla görevli Allied Mobile Force'un benzeri bir görev kuvvet olduğu anlaşılmaktadır. Bu kuvvetin özellikle NATO'nun doğu sınırlarında konuşlandırılma planı da NATO'nun Rusya'yı açıkça tehdit olarak gördüğünün bir kanıtı olarak görülmelidir. Bu bağlamda NATO tehdit algısı da yeniden şekillenmektedir. Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik saldırgan tutumu, NATO tarafından "Trans-Atlantik güvenliğine başlıca meydan okuma"²⁹ olarak görülmüştür. Hatta bu olay Erol tarafından,³⁰ ABD-Rusya arasında Küba Krizinden sonra yaşanan "ikinci nükleer düello" şeklinde betimlenmiştir. Yine Orta Doğu'da gittikçe artan radikal terör NATO tarafından bölgesel güvenlik ve istikrara yönelik önemli bir tehdit olarak algılanmış ve NATO dokümanlarında açıkça ifade edilmiştir.³¹

NATO yeni yüzyılda barış ve güvenliğin tesisi için sorumluluk alanın dışında görevler üstlenmeye devam edecektir. Zaten son yirmi yılda Bosna-Hersek, Kosova, Afganistan, Somali'de deniz haydutluğu ile mücadele, Libya operasyonu NATO'nun başlıca alan dışı görevleridir. Yeni stratejik konseptte İttifakın ilgi alanı, açık olarak belirtilmemekle birlikte ortaya konulan niyetten örgütün küresel görev üstlendiği değerlendirilmektedir. NATO artık sadece üye ülkelerinin sınırlarını değil, sınırlarının çok ötesinde istikrarı bozabilecek olgulara da müdahale ederek güvenlik ve barışı tesis etmek isteyecektir. Zaten bu durum son zirvedeki bildiriye açıkça yer almıştır.³²

NATO ilgili diğer uluslararası örgütler ve devletlerle işbirliği yaparak yeni yüzyılın güvenlik gereksinimlerini karşılamayı öngörmektedir. NATO temel görev ve prensipleri olarak "kolektif savunma", "kriz yönetimi", "işbirliği ile güvenliği" saymıştır. son zirvesinde bu görevlerin değişmeyeceğini bir kez daha teyit eden NATO;³³ farklılaşan güvenlik ortamına bu görevler çerçevesinde çözüm arayacağını ortaya koymuştur. İşbirliği ile güvenlik görevi ise temelde üye olmayan ancak benzer değerleri taşıyan devletler, diğer güvenlik örgüt ve

27 A.b., Md. 5.

28 A.b., Md. 8.

29 A.b., Md. 16-20.

30 Erol, "Ukrayna-Kırım Krizi" Ya Da "İkinci Yalta Süreci", 2014, s. 2.

31 NATO Galler Zirvesi Bildirisi, Md. 33.

32 A.b., Md. 5.

33 A.b., Md. 3.

Gazi

Akademik
Bakış

243

Cilt 9 Sayı 18
Yaz 2016

oluşumları ile koordine içinde bilgi paylaşımı ve ortak tutumlar belirlenmesi vasıtası ile küresel güvenliğin tesisini sağlamaya yöneliktir. NATO başta BM, AB'nin Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası (OGSP), Şangay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ), Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) ve diğer örgütlerle işbirliği yapmak suretiyle küresel güvenlik ve barışı sağlamayı sürdürebilecektir.

İttifak, Barış için Ortaklık (BİO), Akdeniz ve Körfez bölgelerini kapsayan ortaklıklar (Akdeniz Diyalogu-Mediterranean Dialogue - MD; İstanbul İş Birliği Girişimi - İstanbul Cooperation Initiative-ICI) ile ülke bazında kurulan çeşitli ortaklıklar vasıtası NATO, üye yapamadığı devletlerle NATO ile bağlantılarını sürdürerek, fiili ilgi sahasını genişletmek istemektedir. Bu ortaklıklar aynı zamanda barış ve güvenlik ortamının sürdürülmesine katkı sağlamaktadır.

NATO hem askeri hem de sivil kapasitelerini güçlendirerek yeni yüzyılın barış ve güvenliğine katkıda bulunabilecektir. Galler'de yapılan son NATO zirvesinde üyelerin askeri kapasitelerini güçlendirmek amacı ile savunma bütçelerinin oranlarının ulusal gelirler içindeki payının önümüzdeki on yılda % 2'ye kadar çıkarılması ve savunma bütçesi içinde ana sistemlerin tedariki ve araştırma geliştirme harcamalarının % 20'den az olmaması kararı alınmıştır.³⁴ Bu da NATO'nun yeni yüzyılın güvenlik ihtiyacı için daha fazla askeri kapasitenin gerekli olduğu anlayışı içinde olduğunu göstermektedir.

NATO nükleer silahların yayılmasına ve bunların aidiyetine özel önem vermektedir. Bu bağlamda "nükleer silahlar olduğu sürece NATO da nükleer bir ittifak olarak kalacaktır"³⁵ yaklaşımı da bu gerçeğin ta kendisidir. NATO, bir devlet veya devletler grubunun yapacağı klasik saldırının yanı sıra, bir devlet veya terör grubunun nükleer silah temin ederek saldırıda bulunma olasılığına da özel önem vermektedir. Bazı ülkelerin balistik füze atma kapasitelerinin artmasından endişe duyan NATO akıllı savunma stratejisini uygulamaya koymuştur. NATO'nun akıllı füze savunma sistemi kolektif savunmanın bir parçası olarak görülmektedir.³⁶ Yeni süreçte nükleer silahları caydırıcı bir güç olarak kullanmanın yanı sıra onların yayılmasını önlemek de stratejinin temel yaklaşımı olmuştur. Bu bağlamda, NATO Balistik Füze Savunma" kapasitesini geliştirmeye başlamıştır. Bir radarı Malatya Kürecik'te konuşlandırılan balistik füze savunma sisteminin ara yeteneğinin 2020 yılına kadar hayata geçirilmesi öngörülmektedir. "Akıllı savunma" sistemi ile NATO en teknolojik, en ucuz ve ekonomik yöntemle üyelerinin güvenliğini sağlamak istemektedir. Bu gelişmeler sonucunda NATO'nun Geçici Balistik Füze Savunma Sistemi (BFSS)-*Interim Ballistic Missile Defence (BMD)* sisteminin harekâta hazır olduğu son NATO zirvesinde ifade edilmiştir.³⁷

34 NATO Galler Zirvesi Bildirisi, Md. 14.

35 A.b., Md. 50.

36 A.b., Md. 54.

37 A.b., Md. 56.

NATO yine kuvvet ve karargâh teşkilatlarını sürekli yenileştirme, modernleştirme ve günün koşullarına uygun şekilde düzenlemeyle barış ve güvenliğe katkı sağlamayı öngörmektedir. NATO'nun son zirvede onaylanan NATO Hazırlık Eylem Planı" ve bu kapsamda kurulması kabul edilen Çok Yüksek Hazırlıklı Müşterek Görev Kuvveti (ÇMGK), NATO'nun doğu sınırında dönüşümlü kuvvet bulundurmaya başlaması, bu anlamdaki tedbirlerdir. NATO yine "akıllı savunma" kapsamında "hassas güdümlü mühimmat" ve hava indirme kabiliyetinin geliştirilmesinde önemli aşama kaydetmiştir. Ayrıca, NATO'nun Şikago Zirvesi'nde başlattığı Müşterek İstihbarat, Gözetleme ve Keşif (MİGK)-*Joint Intelligence, Surveillance and Reconnaissance (JISR)* girişiminin 2016 yılına kadar gerçekleşmesi öngörülmüştür.³⁸

NATO yine Galler Zirvesinde "NATO Çerçeve Ülkeler Konsepti"- "NATO Framework Nations Concept"ni onaylamıştır. Bu konseptte göre NATO içindeki bir kısım üyeler bir araya gelerek ortak kuvvet oluşturabileceklerdir. Halen Almanya on üyeye, İngiltere ise yedi üyeye ortak kuvvet oluşturmaya başlamışlardır.³⁹ Bu kapsamda İngiltere çok uluslu birleşik bir sefer kuvvetinin oluşumuna öncelik etmeyi kabul etmiştir. Bu da NATO içinde ilk defa uygulanan bir kuvvet oluşturma ve geliştirme yöntemidir. Böylece birbirine siyasi, ekonomik ve kültürel olarak daha yakın olan devletler ortak bir güç oluşturabileceklerdir. Ancak bu kuvvetlerin rolünün açık ve net olarak belirlenmesi gerekir.

NATO yeni konsept ile askeri kapasite niteliğinin yanı sıra, sivil operasyonlar yapma kapasitesini de artırmayı hedeflemiştir. NATO'nun bu yönde kapasite ve yetenek geliştirmesi olumlu ve uygun bir yaklaşımdır. Böylece AB'nin "daha üstün bir sivil güç" alanındaki eksikliğini giderebilecektir.

İçinde bulunduğumuz yüzyılda barış ve güvenliğin tesisi için NATO'nun genişleme politikası önemli bir yer tutmaktadır. Çeşitli ortaklık girişimleri ile birlikte genişleme politikası en azından herhangi bir güvenlik örgütüne bağlı olmayan devletlerin farklı bir arayış içine girmesini engellemekte ve NATO üyelik arzularının diri kalmasını sağlamaktadır. 1990 sonrası üç dalgada genişleme politikası uygulayan ve en son genişleme kararını 2008 Bükreş Zirvesi'nde alan NATO, 19 Mayıs 2016 tarihindeki Brüksel NATO Dışişleri Bakanları Toplantısı'nda Karadağ'ın NATO üyeliği kabul edilmiştir. Ülkelerin iç onayından sonra bu karar yürürlüğe girecektir. Böylece NATO 29 üyelik bir örgüte dönüşmüştür.⁴⁰ Hâlihazırda Bosna-Hersek, Karadağ ve Makedonya'nın üyelik gö-

38 NATO Galler Zirvesi Bildirisi, Md. 65. Akıllı Savunma Sistemi, ittifak ülkelerinin muhtemel bir füze saldırısı karşısında Kürecik gibi gözlem üstlerinden erken uyarı sistemiyle, ateşlenen füzeleri havada yok ederek tehditleri bertaraf etme anlayışına dayanmaktadır. (İhsan Bal, "NATO'nun Chicago Zirvesi: Dehşet Dengesinden Akıllı Avunmaya", 21 Mayıs 2012, <http://www.haberturk.com/yazarlar/ihsan-bal/743896-natonun-chicago-zirvesi-dehset-dengesinden-akilli-savunmaya>, 13 Kasım 2015).

39 NATO Galler Zirvesi Bildirisi, Md. 65.

40 <http://www.bbc.com/news/world-europe-36311644>, 29 Mayıs 2016.

Gazi

Akademik
Bakış
245
Cilt 9 Sayı 18
Yaz 2016

rüşmeleri devam etmektedir. Gürcistan'ın NATO üyeliği ucu açık bir süreç görünümünde iken, Makedonya'nın ise devletin adı konusundaki Yunanistan'la olan anlaşmazlıktan dolayı ile halen sürüncemdedir. NATO'nun genişleme/ortaklık politikasının artık Batılı değerlere sahip ancak çok daha uzak mesafelerdeki devletleri kapsayabileceği düşünülmektedir. NATO bu bağlamda "temas ülkeleri" olarak adlandırılan Avustralya, Japonya, Yeni Zelanda ve Kore Cumhuriyeti gibi ülkelerle özellikle barış gücü operasyonlara katkı sağlaması yönü ile ilişki kurmuştur. NATO'ya ekonomik katkı yapabilecek zengin ülkelerle bir çeşit diyalog sağlama çabası olan bu girişim, NATO karar mekanizmasını etkileyebilir. Çünkü ekonomik katkı yapan bir devlet karar mekanizmasında da yer almak isteyecektir. Bir sonraki adımda bu devletlerin NATO üyeliği gündeme gelebilir. Çünkü Amerikalılar veya Anglo-Sakson grubu NATO'nun coğrafi sınırlarla belirlenmiş üyelik yapısından, aynı değerlere sahip üyelik yapısına, -yani ideolojik bir örgütlenme- veya fonksiyonel bir yapıya geçmesini tartışmaktadırlar.⁴¹ Ancak, bu yaklaşım NATO'nun ABD'nin çıkarlarını gerçekleştirme ve ABD'nin Çin'i çevreleme politikasının bir parçası olarak göstereceğinden Avrupalı üyeler bu yöndeki girişimlere direniş göstermektedir. NATO içinde statükocu olarak bilinen Almanya NATO'nun mevcut görev tanımlamasının değişmesini ve küreselleşmesini istememektedir.⁴² Ayrıca, NATO'nun Avrupa dışındaki ülkeleri içine alarak genişlemesi mevcut Antlaşma'nın X. maddesine göre mümkün değildir. NATO Antlaşması'nın X. maddesi sadece Avrupa kıtasındaki devletlerin NATO'nun yeni üyesi olabileceğini belirtmektedir.⁴³ Bu nedenle NATO'nun aynı değerleri paylaşan Japonya, Avusturalya, Yeni Zelanda ve Kore Cumhuriyeti'nin üyelikleri ancak söz konusu maddenin değişmesi ile gerçekleşebilecektir. Diğer yandan İsrail NATO üyesi olmadan NATO'nun tabikatlarına katılabilen tek devlettir. Bu devletin ABD ile olan ayrıcalıklı ilişkisi, NATO'ya da yansımış gözükmektedir.

21 yüzyılda barış ve güvenliğin tesisinde NATO'nun caydırıcılık rolü de önem arz etmektedir. Yeni kurulan yüksek hazırlıklı kuvvetler, balistik füze savunma sistemi, akıllı savunma modeli ve nükleer silah kapasitesi nedeni ile NATO caydırıcı gücü ile istikrarı koruyabilir, bu da barış ve güvenliğin tesisinde önemli faktör olmaya devam edebilir.

NATO'nun 21. yüzyılda kolektif savunmanın gerçekleştirme durumlarını yeniden belirlemek zorunda kalabilecektir. Kolektif savunma halen NATO Antlaşması'nın V. Maddesi kapsamındaki, bir ülkeye yapılan saldırının tüm üyelere yapılmış sayılacağı hususuna göre düzenlenmektedir. Günümüzde üye ülkelere yönelik Soğuk Savaş dönemindeki gibi bir saldırı tehdidi söz konusu

41 Ivo Daalder- James Goldgeier, "Global NATO", *Foreign Affairs*, Sep/Oct 2006, LXXXV/5; Riecke, a.g.m., s. 2.

42 Brzezinski, a.g.m.

43 Goldgeier, a.g.m., s. 9.

değildir. Yeni tehditler çoğunlukla başarısız veya radikal eğilimli devletlerin KİS'e erişme çabası ile devlet dışı aktörlerce düzenlenen terör eylemi, deniz haydutluğu şeklinde gerçekleşmektedir. Bunlar V. madde kapsamında değerlendirilebilir. Ancak Rusya'nın uluslararası ilişkilerdeki dış politika aracı olarak soğuk kış ortamında gaz satışını durdurması veya bir üye devlete yapılan siber saldırıların kolektif güvenlik kapsamında değerlendirilip değerlendirilmeyeceği gündeme gelebilmektedir.⁴⁴ Bir üye ülkenin istikrarına ve güvenliğine yönelik bu risk ve tehditlerde NATO'nun IV. maddesi bu kapsamda işletilebilecektir. Bu madde bir üyenin toprak bütünlüğü veya siyasi bağımsızlık ve güvenliğinin tehlikeye düşmesi durumunda, tarafların birbiri ile danışacağını belirtmektedir. Ancak, burada önemli husus hangi madde kapsamında değerlendirilmekten ziyade NATO'nun; bir üyesinin toprak bütünlüğünün, siyasi ve ekonomik güvenliğinin tehlikeye düşmesi durumunun "kolektif müdahale/cevap"- "collective response"⁴⁵ kapsamında mütalaa edilip edilmeyeceğidir. Bu durumda verilebilecek tepki, askeri araçlar dışında ekonomik yaptırım, siyasi yalnızlaştırma, NATO ile olan ilişkileri dondurma şeklinde yeni tür müdahale araçları olabilecektir. Böyle bir yaklaşım NATO'nun stratejilerini değiştirebilecek bir dinamik olacaktır.

NATO istikrarı ve barışı bozan devletler veya terör gruplarına karşı etkin güç kullanımı politikasını uygulamak suretiyle küresel güvenliğin tesisine yardımcı olabilir. Bu aynı zamanda halen uygulanan NATO politikasıdır. Ancak BMGK onayı gereken uluslararası müdahaleler aynı zamanda NATO ve bir anlamda ABD'ye yönelik küresel karşıtlığı da tetikleme riskini taşımaktadır. Diğer yandan NATO'nun küresel güvenlik örgütüne dönüşmesi ve krizlere müdahale şekli, Dr.Erol'un ifadesi ile onu "küresel jandarma"⁴⁶ rolüne sokmaktadır. Bu da NATO'nun algısına olumsuz etki yapmaktadır.

NATO'nun 21. Yüzyılda Karşılaşabileceği Zorluklar

NATO'nun 21. yüzyılda karşılaşılabileceği zorlukları içsel ve dışsal faktörler şeklinde bir ayırıma tabi tutarak inceleme yapmak uygun bir yaklaşım olacaktır.

İçsel Dinamikler

NATO'nun önümüzdeki dönemde karşılaşılabileceği içsel zorluklar, NATO üyelerinin örgütten farklı beklentileri, mali külfetin paylaşımındaki sorunlar ve azalan bütçe imkânları, örgütün karar alma sistemindeki zorluklar, ABD'nin yeni stratejik dönüşümü olarak sayılabilir.

Üye devletlerin NATO'dan beklentileri farklıdır. Anglo-Sakson grubuna dâhil devletler (İngiltere ve Amerika başta olmak üzere) NATO'nun küresel çap-

44 Goldgeier, a.g.m, s. 7.

45 İbid, s. 7.

46 Mehmet Seyfettin Erol, "Önsöz", *Sıcak Barış'ın Yeni Örgütü: NATO*, Mehmet Seyfettin Erol, der., Barış, Ankara, 2012, s. v.

ta güvenlik konuları ile ilgilenmesini, gerektiğinde coğrafi bölgeden ziyade değerler ve ideolojiler ekseninde NATO'nun dönüştürülmesini ve genişlemesini ileri sürmektedirler. Ağlo-Sakson grubunun Uzak Asya ve Güney Pasifikler'deki ülkelerle daha sıkı işbirliğine gitmesini ve bu bağlamda Avustralya, Yeni Zelanda ve Japonya'yı önemli ortak olarak görmeleri ile Kore Cumhuriyeti, Hindistan, Güney Afrika, Brezilya, Arjantin ve Tayvan'ı NATO'nun yeni güvenlik çıkarları olan ülkeler⁴⁷olarak belirlemeleri bu yüzdendir. Fransa ve Almanya'dan oluşan Avrupalı büyük devletler ise, statükocu bir tutum takınarak, NATO'nun daha fazla genişlemesine karşı çıkmakta ve mevcut coğrafi bölgeye (Kuzey Atlantik) dayalı ittifak yükümlülüğünün devamını istemektedirler. Diğer yandan, Rusya'ya yakın eski Doğu Avrupa devletleri ise, NATO'nun Rusya'ya karşı daha aktif tutum takınmasını istemektedirler. Ukrayna krizi bu ülkelerin savlarını desteklemesine uygun gerekçe yaratmıştır. Böylesi farklı beklentileri olan devletler arasında çıkarların uyumu ve örtüştürülmesi önem arz etmektedir.

NATO'nun varlığı ABD'nin ulusal çıkarları ile Avrupa'nın çıkarları arasındaki uyum ve dengeleme çerçevesinde sürmektedir. ABD'nin NATO'ya olan gereksiniminin azalması durumunda NATO'nun varlığı da sorgulanacaktır. ABD; Trans-Atlantik bağının devamından yana olmasına rağmen, yeni stratejik öncelikler ve ağır bütçe kesintileri neden ile Avrupalı devletlerin daha fazla sorumluluk almasını istemektedir. Bu bağlamda, ABD Başkanı Obama'nın 2011 yılında Amerikan stratejik kuvvetlerinin Pasifik ve Uzak Asya'da Çin'i çevrelemek ve dengelemek amacı ile konuşlandırılmasını öngören "Asya Mihveri" (Asian Pivot)⁴⁸ planından sonra, ABD'nin önceliği Avrupa'dan Pasifik'e kaymıştır. Bu da ABD'nin Avrupa'ya karşı daha az kuvvet tahsisine neden olmaktadır ve ittifakın Trans-Atlantik bağının zayıflamasına yol açabileceği hususu gündeme gelmektedir. Ayrıca, ABD'nin, küreselleşen NATO'yu bu yeni politikasının bir aracı olarak kullanma olasılığı Asyalı yakın devletlerle NATO arasında ileri düzeyli ilişki geliştirme çabası ittifak içinde önemli bir rahatsızlığa yol açmaktadır.

Diğer yandan Soğuk Savaş sonrası oluşan tehdit algısındaki değişiklikler nedeni ile NATO ülkelerinin çoğunda savunma bütçeleri önemli oranda azalmıştır. Son küresel kriz bu zayıflamayı daha da artırmıştır. Ancak, bu azalış son iki NATO zirvesinde önemli bir zafiyet olarak algılanmış, NATO üyelerinin 2014 yılı sonuna kadar Gayrı Safi Milli Hâsıla (GSMH) içindeki savunma bütçelerinin payının yüzde 2'ye kadar çıkarılması öngörülmüştür. Halen çoğu üyeler bu orana ulaşmış değildir. Bu nedenle NATO üyelerinin de savunma bütçelerinin kısa sürelerle artırılması isteği Eylül 2014'teki NATO zirvesinde yinelenmiştir. Savunma bütçelerinin yetersizliği, ittifak içindeki mali yükümlülüklerdeki eşitsizlik, yeni ortaya çıkan tehditlerle mücadelede zorluklar ABD savunma eski

47 Michael Clarke, "The Global NATO Debate", *Politique étrangère*, 5, 2009, 57-67, s. 60.

48 Jenny Clegg, "NATO's Global Focus Following the Us Asian Pivot?", <http://www.cnduk.org/information/briefings/no-to-nato-briefings/item/2052-natos-global-focus-following-the-us-asian-pivot>, 22 Ocak 2015.

Gay

Bakanı Robert Gates tarafından ifade edilmiştir.⁴⁹ Bunun da Trans-Atlantik bağlantısını zayıflatacağı söylenebilir.⁵⁰

NATO'nun küresel etkinliği kendi iç karar mekanizmasından da etkilenmektedir. Kararların oybirliği ile alınması NATO'nun etkinliği açısından zafiyet özelliği taşımaktadır. Özellikle üye sayısının artması karar alma sürecini daha da zorlaştırmaktadır. Oybirliğinin sağlanmasının zor olduğu durumlarda, Libya harekâtında olduğu, büyük üyeler kendi aralarında anlaşarak NATO dışında karar alabilmektedirler. Ayrıca, her yeni kriz NATO içindeki farklılığı ortaya koymaktadır. Örneğin, son Ukrayna krizi NATO içindeki çatlaklığı ortaya çıkarmıştır. Bu kriz Rusya'ya yönelik tehdit algılamasındaki farklılığı derinleştirmiştir. Bu da NATO içinde kapsamlı, tutarlı ve tüm üyelerin onayını alabilen bir ortak yaklaşımın tespitini zorlaştırmaktadır.

Diğer bir konu ise, Avrupa-Atlantik toplumu içinde NATO ortaklıklarının gelecekteki rolüdür. Bu ortaklıklar ve yapıların modasının geçtiğine dair bazı söylemler mevcuttur.⁵¹ NATO'nun mevcut ortaklık araçlarının daha etkin bir şekilde kullanılması veya yeni ortaklık projelerin gerçekleştirilmesi yeni yüzyılın bir gereksinimi olabilir.

Dışsal Dinamikler

NATO'nun 21. yüzyılda karşılaşabileceği temel zorluklardan ilki, yeni güç merkezlerinin varlığı ve bunların NATO'ya meydan okuma derecesidir. BRIC ülkeleri olarak adlandırılan bu devletlerin küresel gücünün ne yönde gelişeceği NATO'yu doğrudan etkileyecektir. Bunların BM Şartı ile kurulan siyasi düzeni değiştirme arzu ve güçleri yeni güvenlik sorunları yaratabilecektir. Özellikle Çin'in yeni yüzyılın hem ekonomik hem de askeri gücü olacağı yönünde tespitler yapılmaktadır. ABD'nin değerlendirmeleri bu yönde olduğu için, Pasifik ve Uzak Asya, yeni ulusal stratejinin ağırlık merkezini oluşturmuştur.

Gittikçe güçlenen Rusya'nın etkinliği ve genişlemesi NATO açısından olumsuz bir risk unsuru olmaya başlamıştır. Bu nedenle 2014 Galler Zirvesi'nde NATO; Rusya'nın Ukrayna'ya karşı saldırgan tutumunu "tam, özgür ve barış içindeki bir Avrupa vizyonuna" önemli bir meydan okuma olarak görmüştür. İttifak, bu saldırgan tutumun uzun dönemli sonuçları olduğunu ifade etmiştir.⁵² Bu da 21. yüzyılın görünebilir geleceğinde Rusya'nın NATO'nun güvenlik ve tehdit algısında önemli bir yer tutacağını göstermektedir. Son olarak, Gür-

49 Riecke, a.g.r., s. V.

50 Raimonds Rublovskis, "Future Challenges For European Members of NATO And Impact on the Transatlantic Link in the Post-Chicago Security Environment", 28 February 2014, <http://www.euglobalstrategy.eu/nyheter/opinions/future-challenges-for-european-members-of-nato>, 18 Ocak 2015.

51 Ron Asmus, "21. Yüzyılda NATO Ortaklıklarına Bir Bakış", <http://www.nato.int/docu/review/2008/03/ART4/TR/index.htm>, 22 Ocak 2014

52 NATO Galler Zirvesi Bildirisi Md. 1.

Gazi

Akademik
Bakış
249
Cilt 9 Sayı 18
Yaz 2016

cistan ve Ukrayna krizlerinde açıkça görülmüştür ki, NATO'nun doğuya doğru genişlemesi görünür gelecekte durmuştur.

Yine Rusya ve Çin'in girişimiyle kurulan Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ), NATO'ya rakip bir örgüt olma potansiyeli taşımaktadır. NATO'nun, Dünyadaki nüfusun ve karasal yüzölçümünün büyük kısmını kapsayan ŞİÖ gibi güçlü bir örgüt ile mücadelesi barış ve güvenliğe ilişkin potansiyel rolünü de etkileyecektir. ŞİÖ'nün artan siyasi, askeri ve ekonomik gücü devletler için cazibe merkezi olabilir. NATO'nun zayıflaması bu devletlerin ŞİÖ'ye üye olma isteğini daha da artıracaktır. Ayrıca, 2002 yılında Rusya ve Bağımsız Devletler Topluluğunun (BDT) diğer bazı üyeleri ile ittifak yükümlükleri çok güçlü olarak kurulan Kolektif Güvenlik Örgütü vasıtası ile Moskova, NATO'ya karşı askeri bir blok oluşturma gayretindedir. Bu örgüte üye olan devletlerin başka bir askeri ittifaka katılması da önlenmiştir.

Diğer yandan AB'nin kendi kurumsal güvenlik ve savunma politikası olan AB Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası (OGSP) da NATO'nun gelecekteki rolünü etkileyebilecektir. AB kendi kurumsal güvenlik ve savunma miharisini geliştirdikçe, NATO'nun Avrupa'daki rolü de olumsuz olarak etkilenecektir.⁵³ OGSP, NATO'ya rakip olmamasına karşın, önemli bir askeri kapasiteye kavuşmuştur. OGSP'nin kurumsal niteliği ve gücü artması durumunda, trans-Atlantik bağının zayıflaması ve NATO'nun marjinalleşmesi söz konusu olabilir. Ayrıca güvenlik ve savunma için ayrılan bütçenin hem NATO hem de OGSP için ayrılması ile kaynakların dublikasyonu durumu ortaya çıkabilmektedir. Nihayetinde, Türkiye'nin özenle üzerinde durduğu "güvenliğin bölünmemesi" kaygısı da gerçekleşebilir.

Son olarak, NATO her şeyden önce ABD başta olmak üzere Batı değerlerinin ve güvenliğinin koruyucu örgütüdür. Dünyada yaygınlaşan ABD karşıtlığı NATO hakkında da olumsuz algı oluşumuna yol açmaktadır. Ayrıca, küresel ekonomik kriz dolayısıyla dünya çapındaki egemenliği sorgulanan ABD'nin NATO vasıtası ile bu küresel üstünlüğünü devam ettirmek istediği, bu bağlamda yeni konseptin, ABD'nin ekonomik ve siyasi gücünü askeri araçlarla sürdürmesinin bir vasıtası olduğu yönünde yaygın eleştiriler mevcuttur. ABD'ye yönelik küresel çaptaki olumsuz algı NATO'nun işlevlerinde önemli bir dezavantajdır.

Sonuç

Yeni bir küresel siyasi düzenin oluşmakta olduğu 21. yüzyılda NATO farklılaşan tehdit ve risklerle mücadele etmek zorunda kalacaktır. NATO'nun; küreselleşmiş kolektif güvenlik örgütüne dönüşerek, genişleme ve ortaklık politikaları uygulayamaya devam ederek, gerektiğinde krizlere müdahale ederek, askeri güç ve kapasitesini artırarak, kuvvet ve karargâh yapısını etkinleştirerek, karşıt güç

53 Timo Noetzel - Benjamin Schreer, "Does a Multi-tier NATO Matter? The Atlantic Alliance and the Process of Strategic Change", *International Affairs*, LXXXV/2, 2009, s. 213.

olabilecek ve istikrarı bozabilecek öğeleri zayıflatarak, 21. yüzyılda barış ve güvenliğe katkı sağlamaya devam edeceği değerlendirilmektedir. NATO'nun en büyük özelliği, kendisini yenilemesi ve süratle koşullara uyum sağlamasıdır. Bu özelliği nedeniyle NATO 21. yüzyılın küresel tehdit ve risklerine karşı güvenlik ve istikrarı koruyabilir. Bunun için ABD'nin stratejik çıkarları ile Avrupa'nın çıkarları arasındaki örtüşme ile Trans-Atlantik'in her iki yakasındaki ana güçlerin NATO'nun varlığına olan inançlarının devam etmesi önem arz etmektedir.

NATO'nun bu süreçte BRIC (Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin) ülkelerinin ekonomik ve askeri bir güç olarak yükselmeleri, ŞİÖ'nün NATO ile nüfuz mücadelesi, OGSP'nin NATO'yu zayıflatarak marjinalleştirme riski, NATO üyeleri arasındaki anlaşmazlık, ABD'nin Kuzey Atlantik Savunma Örgütü ile transatlantik bağlamındaki beklentilerinin ulusal stratejik çıkarları arasındaki bağı zayıflatması riski, artan mali külfetin yaratacağı risk, karşılaşacağı önemli zorluklar olarak görülebilir. Ancak bütün bu zorluklara karşın, NATO 21. yüzyılda da barış ve güvenliğin tesisinde önemli rol oynamaya devam edecektir.

KAYNAKLAR

ASMUS, Ron, "21. Yüzyılda NATO Ortaklıklarına bir bakış", <http://www.nato.int/docu/review/2008/03/ART4/TR/index.htm>, 22 Ocak 2014.

BAL, İhsan, "NATO'nun Chicago Zirvesi: Dehşet Dengesinden Akıllı avunmaya", 21 Mayıs 2012, <http://www.haberturk.com/yazarlar/ihsan-bal/743896-natonun-chicago-zirvesi-dehset-dengesinden-akilli-savunmaya>, 13 Kasım 2015.

BRZEZINSKI, Zbigniew, "An Agenda for NATO", *Foreign Affairs*, Sep/Oct 2009, LXXXVIII/5.

CLARKE, Michael, "The Global NATO Debate", *Politique étrangère*, 5, 2009, 57-67.

CLEGG, Jenny, "NATO's Global Focus Following the Us Asian Pivot?", <http://www.cnduk.org/information/briefings/no-to-nato-briefings/item/2052-natos-global-focus-following-the-us-asian-pivot>, 22 Ocak 2015.

DAALDE, Ivo-James Goldgeier, "Global NATO", *Foreign Affairs*, Sep/Oct 2006, LXXXV/5.

DEANDA, Louis, "The 21st Century Hybrid Threat: Part Terrorist, Part Insurgent, Part Criminal", <http://www.defenceiq.com/air-land-and-sea-defence-services/articles/the-21st-century-hybrid-threat-part-terrorist-part/>, 3 Haziran 2015.

DEMİR, Sertif, "Stratejik Konseptler ve NATO'nun Dönüşümü", M. Seyfettin Erol, der., *Sıcak Barışın Soğuk Örgütü: Yeni NATO*, Barış, Ankara, 2012, 57-114.

Economist Dergisi Web sitesi, The Future of NATO, NATO Flexes Its Muscle Memory, 30 August 2014, <http://www.economist.com/news/international/21614166-russias-aggression-ukraine-has-made-natos-summit-wales-most-important>, 1 Ocak 2015

EROL, Mehmet Seyfettin-Şafak Oğuz, "Hybrid Warfare Studies and Russia's Example in Crimea", *Gazi Akademik Bakış*, IX/17, Kış 2015, 261-277.

Gazi

Akademik
Bakış

251

Cilt 9 Sayı 18
Yaz 2016

EROL, Mehmet Seyfettin , "Ukrayna-Kırım Krizi" Ya Da "İkinci Yalta Süreci", *Karadeniz Araştırmaları*, Bahar 2014, No. 41, 1-14.

EROL, Mehmet Seyfettin-Şafak Oğuz, "NATO ve Kriz Yönetimi", Mehmet Seyfettin Erol ve Ertan Efeğil, der., *Krizler ve Kriz Yönetimi*, Barış, Ankara, 2012, 345-368.

EROL, Mehmet Seyfettin, "Önsöz", *Sıcak Barışın Yeni Örgütü: NATO*, Mehmet Seyfettin Erol, der., Barış, Ankara, 2012.

FAREED, Zakaria, "The Future of American Power, How America Can Survive, The Rise of the Rest", *Foreign Affairs*, May/June 2008.

GOLDGEIER, James M., The Future of NATO, *The Council on Foreign Relations* (CFR) Special Report No. 5, February 2010.

HEYWOOD, Andrew, *Küresel Siyaset*, (Çevirenler: Nasuh Uslu ve Haluk Özdemir), Adres Yayınları, Ankara, Şubat 2013.

<http://www.bbc.com/news/world-europe-36311644>, 29 Mayıs 2016

http://www.bbc.com/turkce/ekonomi/2014/07/140715_bric_imf, 13 Kasım 2015.

<http://www.gazetevatan.com/nato-ve-abd-artik-rusya-nin-dusmani-711225-dunya/>, 26 Aralık 2014

http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_52060.htm, 13 Kasım 2015.

KELLER, Patrick "The Future of NATO: Between Overstretch and Irrelevance", *American Foreign Policy Interests*, 29, 2007, pp. 207–217.

NATO Galler 2014 Zirve Bildirisi, http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm, 11 Kasım 2014.

NATO Stratejik Konsepti, 2010, http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_82705.htm, 23 Ocak 2014.

NOETZEL, Timo - Benjamin Schreer, "Does a Multi-tier NATO Matter? The Atlantic Alliance and the Process of Strategic Change", *International Affairs*, LXXXV/2, 2009, 211–226.

RASMUSSEN, Anders Fogh, "Future NATO", 20 Jun. 2014, http://www.nato.int/cps/en/natolive/opinions_111132.htm, 1 Ocak 2015

RIECKE, Henning, "Focused Engagement: NATO's Political Ambitions in a Changing Strategic Context ?" *The Chicago Council on Global Affairs*, Conference Report and Expert Papers, March 28-30, 2012, 1-8.

RUBLOVSKIS, Raimonds, "Future Challenges For European Members of NATO And Impact on the Transatlantic Link in the Post-Chicago Security Environment", 28 February 2014, <http://www.euglobalstrategy.eu/nyheter/opinions/future-challenges-for-european-members-of-nato>, 18 Ocak 2015.

WEINROD, W. Bruce, "Back to the future for NATO", 21 April 2014, <http://www.washingtontimes.com/news/2014/apr/21/weinrod-back-to-the-future-for-nato/>, 1 Ocak 2015.

Görüş

Akademik
Bakış

252

Cilt 9 Sayı 18
Yaz 2016